

- Добре Діло. Підручник до роблення бандури // Америка. – Філадельфія, 1956. – 13 жовтня.
- До мартирології кобзарства // Календар “Свободи”. – Джерсі Сіті, 1956.
- Кобза і кобзарі (2-ге вид.) / Василь Ємець. – Н.Й. : Говерля, 1959. – 111 с.
- Свято Гетьмана Івана Мазепи в Льос Анджелесі. Більший уступ про молодого кобзаря Юрія Розгона та співака Андрія Валюха, що склав думу (слова й музика) про Гетьмана Мазепу // Батьківщина. – Торонто, 1960. – 16–23 січня, 6–13, 20–27 лютого.
- Мій перший публичний виступ з бандурою. Спогад. // Америка. – 1962.
- Перша капела бандуристів у світі правди // Батьківщина. – Торонто, 1971. – № 13–14. – С. 7–31.
- Перша капела бандуристів у світі правди // Батьківщина. – Торонто, 1971. – № 15. – С. 12–57.
- Кобза та Кобзарі / Василь Ємець. – Українське слово : Берлін, 1923 [репр. вид. – К. : Музична Україна, 1993]. – 111 с.
- Гетьман Скоропадський та перша капела кобзарів / Василь Ємець // Народна творчість та етнографія. – 2001. – № 4. – С. 55–66.

Стаття посвячена 120-летию со дня рождения известного бандуриста Василия Емца – исполнителя-виртуоза, дирижера, композитора, мастера бандур. Выявлены синтезированные направления деятельности бандуриста в региональных (Слобожанщина, Кубань, Надднепрянщина) и временно-пространственных аспектах XX ст. (Украина, Западная Европа, США). Введена в научное обращение малоизвестная публицистика В.Емца и анализ его звукозаписей.

Ключевые слова: Василий Емец, бандурное искусство, исполнительство, Кубань, украинская диаспора.

The article is devoted to the 120-th anniversary from the birth day the well-known bandura-player Vasilii Emets – performer-virtuoso, dirigent, composer, master of banduras. The synthesized directions activity of bandura-player are exposed in the regional (Slobozhanschina, Kuban, Naddnepryanschina) and temporally-spatial aspects of XX item (Ukraine, Western Europe, USA) are discovered. The not well-known publicistic work of V. Emets and analysis of his audio recordings are entered into the scientific appeal.

Key words: Vasilii Jemets, bandura art, performance, Kuban, Ukrainian diaspora.

УДК 78.071.2

ББК 85.335.413 (4 Укр.)

Мар'яна Зубеляк

**МИРОСЛАВ СКАЛА-СТАРИЦЬКИЙ – УКРАЇНСЬКИЙ СПІВАК, ПЕДАГОГ, ПАТРІОТ
(ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)**

У статті узагальнено відомості про життєвий і творчий шлях М.Скала-Старицького – українського оперного та камерного співака, педагога, музично-громадського діяча. Використані матеріали особистого архіву співака, які зберігаються у фондах Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької у Львові.

Ключові слова: вокальне мистецтво, педагогіка, музично-громадська діяльність, особистий архів, музейні фонди.

Минулого року вшанували 100-річчя Мирослава Скала-Старицького (справжнє прізвище Старицький, сценічний псевдонім Міро Скаля) – оперного й камерного співака, педагога, музично-громадського діяча. Він народився 13 червня 1909 р. у містечку Скала-над-Збручем, тепер – Скала-Подільська на Тернопільщині, помер 16 лютого 1969 р. у Парижі.

Вокальну освіту М.Старицький здобув у Вищому музичному інституті ім. М.Лисенка (згодом – Львівській державній консерваторії) у класі професора солоспіву Л.Улуханової.

Від 1939 р. М.Старицький виступає на Львівському радіо, а після закінчення консерваторії стає солістом оперного театру.

У 1942 р. співак переїжджає до Відня, де вдосконалює вокальну майстерність. Здавши державні іспити, він отримує запрошення від театру “Пфальцопера” в Кайзерслаутерні (Західна Німеччина). Після війни М.Старицький знову повертається до Відня. Тут він виступає в радіо-передачах, концертах, стає солістом театру “Фольксопера”, завойовує симпатії місцевої публіки. В Австрії співак обрав собі театральний псевдонім. “Я з Мирослава зробив Мира, – згадував він, – а до Старицького додав ще Скалу, назву мого рідного містечка. І так став я в ла-

тинській інтерпретації Міро Скаля” [1, с.60]. Під цим сценічним ім'ям співак виступав згодом в оперних театрах, на концертній естраді, у радіо- та телепередачах країн Європи, Північної Африки та Північної Америки.

В оперному репертуарі М.Скала-Старицького понад 40 партій. Серед них: Фауст, Ромео (“Фауст”, “Ромео і Джульєтта” Ш.Гуно), Вертер, де Гріє (“Вертер”, “Манон” Ж.Массне), Вільгельм Мейстер (“Міньйон” А.Тома), Надір (“Шукачі перлів” Ж.Бізе), Герцог, Альваро, Альфред (“Ріголетто”, “Сила долі”, “Травіата” Дж.Верді), Пінкертон, Рудольф, Каварадоссі, де Гріє (“Мадам Баттерфляй”, “Богема”, “Тоска”, “Манон Леско” Дж.Пуччіні), Ленський (“Євгеній Онегін” П.Чайковського), Самозванець (“Борис Годунов” М.Мусоргського).

У 1951 р. М.Скала-Старицький став першим виконавцем ролі князя Ігоря у віднайденій опері Ж.Бізе “Іван IV” (Великий театр м. Бордо), що спричинилося до великої популярності співака. Його ім'я було надруковане в усіх партитурах цієї опери, яка згодом виставлялась у Німеччині, Швейцарії, Англії.

М.Старицький став першим українським співаком, який виступив на сцені паризької “Опера-Комік” (“Богема” Дж.Пуччіні, червень 1949). Про це зазначено в ювілейній Енциклопедії до п'ятдесятиліття театру.

Виконавська майстерність М.Скала-Старицького незмінно викликала слова найвищої похвали у фахових критиків різних країн світу:

“Міро Скаля веде свій звучний і гнучкий голос з правдивою віртуозністю. Це справжня насолода бачити так чудесно поєднане мистецтво з природою” (Зальцбург, Австрія);

“Ось справжній тенор! Повний і теплий голос Міро Скалі, його знаменитий стиль та інтерпретація ставлять його в ряд найкращих представників “бельканто” (Париж, Франція);

“Все без застереження треба хвалити в інтерпретації артиста, який захоплює багатством засобів і чаром свого співу” (Брюссель, Бельгія);

“Висота його голосу така недосяжна і тембр такий привабливий та вжитий з таким умінням, що за них йому належить найвище визнання” (Тулуза, Франція);

“Український тенор Міро Скаля має дуже гарний голос і блискучі верхні тони. Він співає досконало й не виявляє втоми, повторюючи арії на бажання слухачів” (Лілль, Франція);

“Найбільше оплесків щирого захоплення слухачі приділили українцеві Міро Скалі, що своїм голосом полонив усіх без винятку” (Цюрих, Швейцарія) [2].

За мистецькі досягнення М.Скала-Старицький отримав нагороди й відзнаки, зокрема, Срібну медаль і почесний диплом Парижа (1951), Золотий ключ Детройта (1957).

М.Скала-Старицький наспівав ряд платівок в українських фірмах “Хвилі Дністра”, “Арка” (Нью-Йорк), “Ехо” (Монреаль) і в канадській філії англійської фірми “Лондон” (Монреаль).

М.Скала-Старицький завжди підкреслював, що він є українцем. У його концертах, поряд із західноєвропейською музикою, постійно звучали солоспіви М.Лисенка, С.Людкевича, В.Барвінського, Д.Січинського, Я.Лопатинського, О.Бобикевича, А.Гнатишина, українські народні пісні в обробках Б.Лятошинського, Л.Ревуцького, М.Вериківського. Своїм почесним обов'язком співак вважав виступи на національних урочистостях. Назвімо лише деякі: Шевченківські академії (Париж, Вінніпег), концерти на честь Лисенка (Мюнхен, Париж, міста Великобританії), Шашкевича (Париж), Лесі Українки (Париж), святкування 100-літнього ювілею Українського Католицького Братства ім. св. Варвари (Відень), відзначення 700-ліття коронації короля Данила Галицького (Париж), 40-ліття Державності (Париж), Свято героїв (Детройт), Свято Покрови – Свято УПА (Лондон).

Від 1963 р. М.Скала-Старицький провадив у Парижі власну музично-драматичну студію, де навчав співу й акторської майстерності талановиту молодь українського походження. Ось як згадувала про свого вчителя одна з його вихованок – Уляна Чайківська: “Майстер Старицький був передусім нашим приятелем, з яким ми могли заторгнути усі теми й усі питання, що ставали перед нами з будь-яких причин. ... Він вчив нас співати з подиву гідною енергією, бажав передати нам своє мистецтво, яким сам володів досконало” [1, с.94–95].

М.Скала-Старицький прагнув виховати не лише співаків, артистів, а, насамперед, свідомих патріотів. Його учні вивчали українську мову та вимову, декламуючи вірші, читаючи уривки з прозових творів. Разом із своїм керівником студійці брали участь у різних українських

і французьких імпрезах, пропагували українське мистецтво у Франції, Бельгії, Великобританії. Їхні виступи на Шевченківських святкуваннях, в урочистих Академіях на пошану Лесі Українки, Івана Франка, Олександра Олеся незмінно викликали жвавий інтерес у публіки та критики. Ось що зазначав часопис “Українська думка” з приводу вокально-літературного вечора пам’яті О.Олеся: “Вечір розпочався доповіддю М.Скала-Старицького про життя і творчість поета. Доповідь мала наскрізь патріотичний характер, бо в ній доповідач висвітлив постать поета не як сентиментального лірика, а як революціонера” [1, с.96].

За порівняно невеликий період існування студії маестро вдалося підготувати талановитих співаків, серед яких О.Андрішин, У.Чайківська, Л.Вітошинська, В.Бідник.

М.Скала-Старицький проявив себе невтомним музично-громадським діячем. Він брав активну участь у житті української громади країн, де йому доводилося жити й працювати. Так, у Відні він входив до складу управи Музичної секції при студентському товаристві “Січ”; у Парижі був одним із засновників і головою “Об’єднання українських професійних музик” (1947), “Товариства Українських митців і Прихильників українського мистецтва” (1960). З не меншим запалом М.Старицький узявся за організацію “Об’єднання Українських Професійних Музик на чужині”, основними завданнями якого мали би бути видавництво українських музичних творів, пошуки й публікація матеріалів про українських митців. На жаль, цих планів не вдалося зреалізувати. Невдача спіткала й спроби заснувати український музичний часопис у Лондоні. На той час у Канаді організували видавництво журналу “Вісті” й не вартувало розпорюшувати сили. У цьому журналі згодом публікував свої статті й М.Старицький. Ще одна грань його обдарування – публіцистика – проявилася в останні роки життя митця. На сторінках часописів “Свобода”, “Українське слово”, “Громада”, “Шлях перемоги”, “Українська думка” друкувались його відгуки на оперні вистави, концерти, а також статті, присвячені різним проблемам вокального мистецтва. Сучасники М.Старицького визнавали, що до його поглядів, опіній дослухалися “чужі критики, диригенти, режисери, директори театрів, концертних бюро, імпресаріо в Європі” [2].

М.Старицький залишив “Спогади”, які демонструють справжній літературний хист митця. Свою працю він розпочав такими словами: “...нема нічого труднішого, як писати про себе, про своє минуле, про успіхи і досягнення, які одним можуть видаватися самохвальбою, бажанням увіковічнювання себе на папері, нескромністю, другим знову – втіканням від себе, від об’єктивної “правди”, яку вони знають про мене” [2]. На жаль, “Спогади” М.Старицькому вдалося довести до початку 60-х років.

Ім’я М.Скала-Старицького, як і багатьох митців, повернулося в Україну лише в роки її незалежності. Так, 1992 р. у Львівському театрі опери та балету відбувся концерт, присвячений М.Старицькому, у 1994 – вечір спогадів, а 1999 р. виставою опери Дж.Пуччіні “Богема” вшанували 90-річчя митця. По Львівському (1995) та Тернопільському (1999) радіо транслювали музично-літературні передачі. Низка заходів відбулась і на батьківщині співака, у Скалі-Подільській.

Тернопільський дослідник Б.Петраш на основі доступних йому матеріалів і спогадів сучасників підготував монографію про М.Скала-Старицького. У цьому науково-популярному виданні вміщена розгорнута біографія митця та подані його окремі публіцистичні праці (“Дещо про оперу та українське оперне мистецтво”, “Проблеми співацької кар’єри”, “Інтерпретація”, “Дещо про мистецтво співу”, “Спів – життєва konieczність”)¹.

У 2000 р. друком вийшла ще одна книга про співака – “Мирослав Скала-Старицький: Автобіографічні нариси”². Її упорядник композитор І.Соневицький, виконуючи побажання митця, вмістив автобіографічні нариси М.Старицького (“Шляхом призначення”) та його дружини Є.Ласовської (“Пісня мого життя”). Подав також хронологію виступів співака.

У Музично-меморіальному музеї С.Крушельницької у Львові зберігаються матеріали з особистого архіву М.Скала-Старицького (понад 1,5 тис. одиниць збереження), які подарувала

¹ Це друга, доповнена книга автора. Перша книга – Мирослав Скала-Старицький. Біографічна повість. – Тернопіль : Джура, 1998. – 104 с., іл.

² Мирослав Скала-Старицький: Автобіографічні нариси / упоряд. та ред. І.Соневицький. – Л., 2000. – 95 [8 с. іл.] с.

родина співака – подружжя Ігор і Наталя Соневицькі (Нью-Йорк) і Богдан Старицький (Львів). Це – фотографії, документи, програми оперних вистав і концертів, відгуки та рецензії (українською, французькою, німецькою мовами), листи, машинопис статей М. Скала-Старицького, магнітофонні стрічки із записами голосу співака. Особливу цікавість викликають листи митця, які є віддзеркаленням його життя, праці, успіхів і невдач, радості й суму та водночас висвітленням життя української діаспори. Емоційно наснажені, листи торкаються багатьох питань. “Червоною ниткою” проходить у них тема туги за Батьківщиною. “Чужина вбиває не засланням, а безнадією, самотністю і зайвістю”. “Я нічого так собі тепер не бажаю, як вернутися додому. До Скали, до Львова, до Києва, на Україну”. “Навіть листок із Стрийського парку у Львові вожу як реліквію” [2].

Музей, на жаль, не має можливості постійно експонувати архівні матеріали М. Скала-Старицького. Нашим завданням на сьогодні є належне зберігання їх, опрацювання та популяризація. Громадськість Львова й гості міста вже мали нагоду ознайомитись із деякими матеріалами на наших виставках, а саме: “Співак з ласки Божої” (2004), “Мої почування і моє серце були завжди українськими” (2008), “20 раритетів Музею Соломії Крушельницької” (2009). Цього року запланована виставка, присвячена 100-річчю від дня народження М. Скала-Старицького.

1. Петраш Б. Тенор з Божої ласки : монографічне дослідження / Б. Петраш. – Тернопіль : Астон, 1999. – 204 с.
2. Фонди Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької у Львові. – фМД.

В статті розглядається життєвий і творчий шлях М. Скала-Старицького – українського оперного і камерного співака, педагога, музично-общественного діяча. Використані матеріали особистого архіву співака, які знаходяться в фондах Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької в Львові.

Ключевые слова: вокальне мистецтво, педагогіка, музично-общественна діяльність, особистий архів, музейні фонди.

A look at the life and career of M. Skala-Starytsky – Ukrainian opera and concert singer, teacher, public man. The article is based on materials from funds of The Solomiya Krushelnytska Musical Memorial Museum in Lviv.

Key words: vocal arts, pedagogic, public activity, personal archive, museum funds.

УДК 06.078;061.7:314.743 (4)
ББК 85 (4)

Ганна Карась

ВОЛОДИМИР ЛУЦІВ – МЕНЕДЖЕР УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА (РЕФЛЕКСІЇ З НАГОДИ 80-РІЧЧЯ МИТЦЯ)

Стаття розкриває ще одну грань творчої особистості Володимира Луціва з Великої Британії – менеджмент у сфері української культури. Здійснена класифікація цього виду діяльності митця: організація гастролей українських колективів діаспори в різних країнах вільного світу та в Україні; організація масових святкувань, мистецьких імпрез (виставок) та особливих акцій.

Ключові слова: менеджмент, мистецтво, культура, гастролі, святкування, імпрези, акції.

Менеджмент українського мистецтва – це не тільки нова галузь у сфері його організації, але й наукового обґрунтування. Соціофеномен культури в новому економічному просторі та менеджмент у театральній справі розглядаються в нарисах академіка І.Безгіна [1]. Ближчим до означеної нами теми є відомий професор Утрехтської школи мистецтв у Голландії Гіп Гагоорт, який, аналізуючи світовий досвід і вважаючи, що “культурне підприємництво є невід’ємною частиною мистецького та культурного світу” [3, с.23], говорить: “... історія мистецтва демонструє нам гарні зразки інноваційного менеджменту в мистецьких організаціях, а винахідливість і надалі є ключовим словом підприємництва в культурі” [3, с.22]. Також він наголошує, що менеджмент у сфері мистецтва сьогодні треба розглядати й досліджувати як окрему сферу.